

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 11 - nr. 1 - maart 2019

Editoriaal

De helft van dit nummer wordt ingenomen door een uitvoerige beschrijving, door diverse getuigen, over hun wedervaren tijdens en na het beleg in 1794 van Nieuwpoort.

Deze keer laten wij vooral de militairen aan het woord: die ofwel de stad verdedigden ofwel de stad belegerden. Na afloop was Nieuwpoort getuige van een irrationele liquidatie van Franse emigranten ... op een wijze die voor het publiek vandaag zelfs bekend voorkomt !

Freddy Beun herinnert ons aan twee afzonderlijke ontwerpen voor een brug over de haven te Nieuwpoort in de 19de eeuw. Vandaag is er sprake dat daar wéér een plan voor bestaat.

Het boek uit 1977 van Maria Vlamynck "Het Beleg van Nieuwpoort" was een roman en ging over een ander beleg, dat van 1793. Die keer mislukte het beleg, door gewijzigde strategische omstandigheden.

Wij hebben een goede herinnering aan die auteur, die bij de aanvang óók deel uitmaakte van onze vereniging. Ze droeg Nieuwpoort een warm hart toe.

Uit de "Coutumes" van 1465 citeren we een verzoek aan de vorst maar ook over een zeer duur geschenk.

G. Demerre

Geschiedenis

NIEUWPOORTS BELEG 1794

DE VERSLAGGEVER

Pierre de Valon (17 j) emigreert naar Mons op 8 mei 1791. In september engageert hij zich in Koblenz bij de 2de compagnie, gevormd uit voormalige musketiers van het Franse koninklijk huis, waarmee hij dient tijdens de campagne van 1792 met het leger van de prinsen (1) in Lorraine en Champagne. Na zijn ontslag in november vervoegt hij zijn moeder in Sint-Truiden en trekt met zijn ouders van Luik via Düsseldorf, over Arnhem naar Nijmegen om in juni 1793 terug in Mons te belanden. Zijn vader is Gabriël-Louis de Valon, graaf van Ambrugeac, maréchal de camp (brigade generaal).

Gabriël-Louis de Valon, graaf van Ambrugeac, maréchal de camp

Op 15 juli komt hij als vrijwilliger bij de cavalerie van het legioen emigranten van Béon in dienst in de Nederlanden en onderscheidt zich bij Maubeuge op 21 oktober. Dan verlaat de jonge husard zijn korps om tweede luitenant benoemd te worden in de

Duitse onafhankelijke compagnie die zijn oudere broer Alexander had opgericht uit het infanterieregiment van Loyale Emigranten.

Dit regiment werd eerst gevormd uit Franse emigranten in dienst van Groot-Brittannië op 25 januari 1793 door de brigade generaal Claude-Louis, graaf de Châtre-Nançay. Hun vlag van "Loyal Emigrant" werd gezegend en overhandigd in Brugge op 22 juli 1793. Ze hadden toen een effectief van 1060 man.

Graaf de Châtre-Nançay

In onze streek hebben zij voor het eerst van zich doen spreken op 22 oktober bij Veurne met een korps Hessensen en de O'Donnell infanterie. Ze boden harde weerstand tegen de 12 000 man van generaal Vandamme. Langs de Veurnevaart moesten zij zich met de bajonet terugtrekken tot in Nieuwpoort met belangrijke verliezen als gevolg. In december werden zij enkele keren uitgestuurd, maar vanaf 28 december bleef hun standplaats te Nieuwpoort.

Général Dominique Joseph René Vandamme

De Britten beschouwden hen als een elite korps. Francis Rawdon, graaf van Moira, markies van Hastings en Engels generaal schreef over hun exploiten:

" We hebben o.m. in Duffel een infanterieregi-

ment ontmoet waarvan de moed en de aanhankelijkheid aan Groot-Brittannië al menig keer is bewezen. Die arme jongens lopen gekleed als onze eigen infanteristen. Het zijn mannen die in Frankrijk over belangrijke bezittingen beschikten, terwijl ze nu herleid worden om de beproevingen en de vermoenissen van een simpele soldaat te moeten doorstaan. Ze zijn niettemin overtuigd en dwingen zich met de middelen van hun kunnen, om de gedachte aan hun ongeluk te verdringen."

De jonge Pierre de Valon diende onder zijn broer kapitein Alexander. Volgens zijn moeder (!!), waar hij regelmatig naar schreef, voerde hij een verkenning met een detachement vanuit Schoorbakke met 20 Duitsers en 20 landslieden uit de streek. Hij versloeg een talrijkere groep Franse patriotten die hij achtervolgde tot in een dorp waar hij 1500 man verraste. Vol dapperheid viel de jonge officier ze aan. Zijn moeder voegde er aan toe : *"Al zijn klederen waar doorboord van kogels!"*

Op 8 juni 1794 kreeg de moeder nog twee brieven van Pierre.

" Hij kwam de 6 juni 's avonds terug uit Veurne waar de Carmagnolen verdreven waren. Hij beschikte over 50 man. Zij hadden er verschillende gedood en 11 gevangenen gemaakt. Hij had niet één gekwetste of dode " (sic).

Met zijn 2de bataljon van de Loyale Emigranten onder het bevel van luitenant-kolonel de Villaines was hij nu ingesloten binnen de stad Nieuwpoort. Over het beleg gaf hij een nauwkeurig verslag.

HET BELEG

De stad leper bezweek, niettegenstaande de pogingen van Clerfayt (2) om het Franse beleg te doorbreken. Die Fransen trokken daarna op naar Roeselare en richting Brugge. Nieuwpoort lag dus links en was blootgesteld aan een omsingeling. De emigranten, omwille van hun situatie tegenover hun moederland, konden onmogelijk binnen een belegerde stad blijven. Het jaar voordien waren de vijandelijkheden begonnen, omdat enerzijds de revolutionaire regering eiste dat de emigranten terugkwamen en anderzijds de omliggende landen bereid waren die vluchtelingen in bescherming te nemen.

De aankomst van het leger van generaal en graaf de Moira in Oostende werd met grote vreugde in Nieuwpoort tegemoet gezien. Toen de Engelse kolonel van het garnizoen van Oostende liet verstaan dat er weinig aan te doen was om

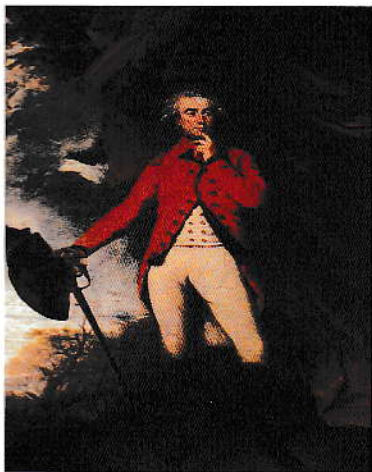
Nieuwpoort te redden, liet Moira verstaan : “*Welnu, ik kom ze redden !*” Hij gaf onmiddellijk bevelen voor ontschepping. Onder kreten van “*Leve koning George!*” trokken ze doorheen de stad en kampeerden aan de rand.

De luitenant-kolonel van de Loyal Emigrant te Nieuwpoort kwam generaal Moira opzoeken en stelde voor om zijn troepen op te nemen. Moira liet verstaan dat, dit buiten zijn opdracht viel.

Luitenant-kolonel de Villaines

Overigens was gebleken dat de garnizoenscommandant te Nieuwpoort, de Hannoverse generaal von Diepenbroick, al verscheidene keren de wens had uitgedrukt, dat de emigranten beter de stad zouden verlaten. Op al de verzoeken en vragen van andere regimentscommandanten kwamen geen duidelijk antwoorden van het opperbevel.

Lord Moira Rawson

Moira bleef drie dagen inactief in Oostende en verwoegde nadien de hertog van York, prins Frederick, tweede zoon van de koning, opperbevelhebber van de Britse strijdkrachten. De Franse artillerie was duchtig bezig aan de versterkingswerken rondom. Twee dagen na het vertrek van Moira werd Brugge ingenomen door de Fransen waar de Hannoverse graaf van Wallmoden

weggetrokken was. Dat sneed ons helemaal af van de hoofdmacht .

De vijand versterkte zich in Brugge en trok op naar Oostende. De Engelse commandant liet heel zijn legermacht inschepen en gooide een deel van zijn munitie en geschut in zee! Aangezien hij over genoeg transportschepen beschikte, had hij dat naar Nieuwpoort kunnen brengen.

De groep die achterbleef bestond uit 80 licht bewapende dragonders van het 14e regiment onder bevel van majoor Carter. De landslieden, bekend onder de naam van “*Vlaamse vrijwilligers*”, werden niet meegenomen. De uittocht van Oostende verliep in grote wanorde en men kan zich afvragen onder wiens bevel dat gebeurde. Eens de generaal von Diepenbroick daarvan lucht kreeg liet hij een detachement van 200 man vertrekken onder bevel van een opperofficier met als order om de vijand te observeren en de munitie mee te brengen die nog in Oostende lag (3). Dat detachement liep langs het Brugse kanaal en ‘s anderendaags botsten ze op ongeveer 800 man Fransen, bijna allemaal cavaleristen.

Prins Frederick, Hertog van York

Het transport van de munitie was mogelijk door de verwarring en ze kregen ‘s anderendaags het bevel zich terug te trekken, wat ze zonder verliezen uitvoerden. Majoor Carter trok zich terug na een kleine schermutseling met de vijandelijke dragonders.

De Vlaamse vrijwilligers vluchtten via het strand en werden achtervolgd door de dragonders die zich haastten om over het kanaal te geraken. De ongelukkige landslieden werden omsingeld en een groot deel in de pan gehakt. Indien hun discipline en intelligentie even groot was geweest als hun moed, hadden ze dat lot kunnen ontlopen, door niet op het strand te blijven en zich terug te trekken binnen de hoge duinen, waar ze zich zonder gehinderd te zijn door de Fransen hun

weg naar Nieuwpoort hadden kunnen vervolgen. Ongeveer 200 hebben zich op die manier kunnen redden.

Ik heb een groot deel van die vrijwilligers gezien die onkenkelijk waren door een groot aantal sabelhouwen maar even later waren die compleet genezen en in staat terug dienst te verlenen, wat bewijst dat de cavaleriekwetsuren er erger uitza- gen dan gevaarlijk waren.

HET UITGEBREIDE GARNIZOEN

Ziehier ongeveer de sterkte van het garnizoen van Nieuwpoort:

Het 10de regiment van Hannover infanterie 740

Het 2de bataljon van het 5de regiment 450

Hessische gendarmen 50

Hannover artilleristen 50

Oostenrijkse artilleristen 36

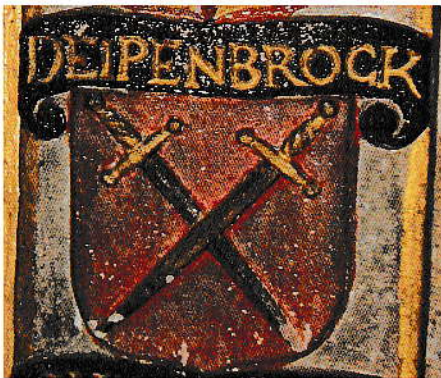
Vlaamse door Engeland betaalden 80

Loyale Emigranten : 7 compagnieën inbegrepen veteranen 480

Lichte Engelse dragonders 80

Dat maakt 2066 man in totaal.

Dit oorspronkelijk aantal zal flink slinken (4).

De Hannover generaal von Diepenbroick, chef van het 10de regiment en commandant van het garnizoen was 50 jaar oud. Ik spreek niet over zijn karakter, zijn gedrag getuigt voor zich.

Vóór de kust van Nieuwpoort waren er enkele Engelse oorlogsbodems en transportschepen. De generaal liet op de schepen die de haven binnenvoeren het grootste deel van de lichte Engelse dragonders inschepen, die slechts door omstandigheden in Nieuwpoort waren, alsook een compagnie veteranen (5).

Majoor Carter weigerde in te schepen zoals de meeste van zijn dragonders, wat ons nodeloos tijd deed verliezen. Een 15-tal bleven achter.

Ondertussen drongen de Fransen dichterbij. Ze stuurden een patrouille naar het ruïneuze fort van Nieuwendamme om de buitenversterking aan de leperpoort langs het kanaal te verkennen. De

generaal (von Diepenbroick) stuurde een cavalerie voorpost en infanterie naar het dorp Lombardsijde en versterkte de wacht bij de "rode brug".

De Hessische gendarmen vatten twee Franse jagers te paard, die zich in het dorp Lombardsijde hadden gewaagd.

De vijand begon zich meer en meer in grote aantallen te tonen zodat de voorpost opdracht kreeg zich terug te trekken binnen de stad, en wij enkel nog één wacht hadden aan de "rode brug" (6).

Rond die tijd heeft generaal von Diepenbroick een brief gekregen van Dundas namens de Britse koning, die hij geheim heeft gehouden. Daarin stond in detail welke houding hij moest aannemen en zo goed als mogelijk het garnizoen moest redden.

VERDEDIGING

Nieuwpoort had gedurende de voorgaande Vlaamse oorlogen diverse belegeringen ondergaan en de overstromingen die het gedeeltelijk omringden hadden de plaats te duchten gemaakt. De versterkingen, reeds ernstig verwaarloosd sinds 1748, werden geslecht op bevel van Jozef II. Het klein aantal troepen, die de gealliëerden konden leveren in de huidige oorlog, voor de verdediging van Vlaanderen, deed het plan ontstaan om de geslechte versterkingen te herstellen. De Oostenrijkse geniemajoor Scheppart kreeg die opdracht. Men bouwde ze volgens het oude model. Onder vele andere heeft de ingenieur een zware fout begaan door rond het Vierboetefort een groot aantal sleuven te behouden.

De Fransen hebben daarvan natuurlijk gebruik kunnen maken, doordat hun jagers, door slechts een beetje de aarde om te woelen, op halve schootsafstand van de palissaden van het fort konden schuilen.

's Middags op 30 juni vertrok ik met een eenheid van 30 man van de compagnie, naar de voorpost van de "rode brug" bezet door de émigrés. De dag voordien had de vijand het fort van

Nieuwendamme genomen. Ik had cadet Miremont met een patrouille van 6 man uitgestuurd om daar uit te kijken. Kort daarop kwam een spion van de generaal me melden dat volgens wat hij had gehoord, er geen aanval te vrezen was vóór het einde van de dag (sic).

Even later zag ik vanuit Mannekensvere, op twee schootsafstanden van mijn post, twee ruiters die ik als vijanden herkende. Ik zag ook dat ze door een groot aantal infanterie en cavalerie gevolgd werden. Ik riep mijn mannen terug over de brug en bleef zelf met vier man om die af te breken. Ik stuurde meteen een onderofficier naar Miremont

om hem terug te roepen. Ik liet enkele schoten afvuren om de vijand uit elkaar te jagen terwijl ik de brug afbrak.

Daarvoor had ik nauwelijks tijd genoeg, want de Fransen vielen aan. Ik liet de kapitein van wie ik afhing, verwittigen over de nadering van de vijand. Hij liet mij verstaan dat ik zo lang als mogelijk stand moest houden.

Ik liet mijn mannen schuilen achter een kleine berm voor het vijandelijke vuur. Na een hevige kruisvuur trokken de Fransen zich terug in het dorp blijkbaar om te wachten, op de rest van hun troepen. Ze verschenen kort daarop en ik schatte ze in als 60 jagers en 150 cavaleristen.

Ik liet mijn mannen uit hun schuilplaats komen, stuurde een tiental langs de weg waar de vijand zou oprukken en wij begonnen terug aan te klampen. Ziende dat ze meer tegenstand zouden ervaren dan ze verwacht hadden, trokken ze zich terug in het dorp en lieten ons met rust. Wij hadden een gekwetste sergeant en hadden twee vijanden gedood. Omdat het bijna zeker was dat ze 's anderendaags hun aanval zouden hernieuwen aan de "rode brug" stuurde de generaal een artillerieofficier van het regiment met een stuk van 4 (duim?).

Gedurende de nacht richtten wij een kleine stelling met planken op om het artillerie-stuk verdekt op te zetten om de Fransen te verrassen, wanneer ze met vertrouwen hun dorp zouden verlaten.

Diezelfde nacht, werkten de Fransen aan de constructie van een batterij in Lombardsijde. Het leek alsof ze vanaf de morgen zouden beginnen vuren. Maar ofwel had de vijand lucht gekregen van de aankomst van ons kanon ofwel hechtten ze niet veel belang aan onze post. Ze verschenen niet de volgende dag en lieten ons met rust, wat mij ergerde, want we wilden ze goed ontvangen (7).

EVACUATIEPOGING

Op dat ogenblik werd tot de inscheeping van het regiment besloten. We weten niet of het een bevel was van hoger hand of een akkoord tussen de generaal en de commandant van de Engelse vloot die de haven binnenkwam met twee kotters (cutters), die voldoende werden geacht voor een heel bataljon.

Ze kwamen aan in de namiddag en onmiddellijk gaf von Diepenbroick bevel aan de markies de Villaines, luitenant-kolonel van de Loyale Emigranten, om zijn manschappen in te schepen en te vertrekken met het stijgende tij. De Villaines kwam me opzoeken op mijn post waar ik vervangen werd door een sergeant en 27 man van de compagnie, die door mijn broer bedoeld waren om in de stad achter te laten .

We trokken ons terug om 8 uur 's avonds en gingen naar de haven waar de emigrés reeds in grote wanorde waren. Gezien het vertrek gepland was voor 's anderendaags, dient opgemerkt dat het ganse bataljon Loyale Emigranten bleef kamperen op de haven vanaf 9 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens. In die hele periode had blijkbaar geen enkele chef van het regiment zich bemoeid met de details van de inscheeping of zich geïnformeerd of de kotters wel in staat waren voor die inscheeping. Deze schuldige nalatigheid was de oorzaak van het later drama dat zou plaats vinden.

Mijn broer Alexander, sinds zijn aantreden als Loyale Emigrant, had zich voorgenomen zich niet te moeien met het gedrag van het korps, daarom had hij zich niet ingelaten met de details van de inscheeping.

Op 1 juli, om 6 uur 's morgens begon het tij te stijgen. Men gaf het inscheepingsbevel. Het werd de start van de grootste wanorde. Iedereen haastte zich naar de twee kotters. Officieren, soldaten, knechten allen door elkaar. Mijn broer bleef aan wal, te midden de algemene verwarring wou hij als laatste inschepen. De markies de Villaines zette zich in de eerste kotter en er bleven nog een zeker aantal emigrés aan wal. Men plande om plaats voor hen in te ruimen toen de Engelse kapitein die de twee vaartuigen commandeerde, oordeelde dat ze te zwaar waren geladen. Hij beval dat iedereen van boord moest, wat ook gebeurde. Toen er niet meer dan een 60-tal mensen op de twee cutters waren, gaf de kapitein het signaal en ze vertrokken. De Villaines was steeds op z'n boot gebleven, maar het grootste deel dat aan wal was achtergebleven, liet hun misprijzen horen om dit schuldig verzuim. De luitenant kolonel, gedwongen door deze publieke blamage, sprong in een sloep en kwam terug in de haven .

Niettegenstaande de verwarring bleef het aantal achterblijvers nog groot. Een artillerieofficier sprong in een grote boot met 30 artilleurs en kwam net op tijd om gesleept te worden.

De uittocht uit de haven bleek eerst weinig moeilijkheden op te leveren, enkele geweersalvo's volstonden, om de Franse jagers die zich op de dijk hadden geposteerd op de vlucht te jagen .

Onze verbazing was groot. We hielden een officierenraad: mijn broer stelde voor om langs de havenmond te marcheren en te wachten op het strand op de sloepen die de schepen ons zouden sturen. Dit advies was dubieus, want het was nog niet voorgelegd aan hen, die wij wel hadden kunnen aanspreken. Het advies werd niet gevolgd.

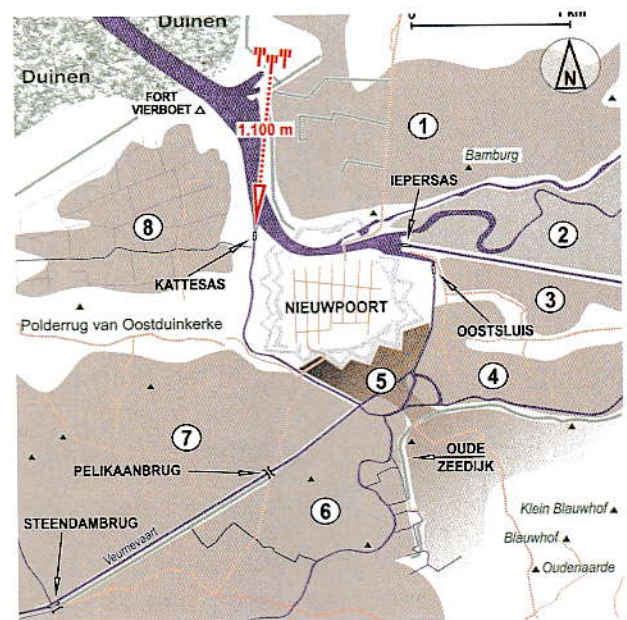
We bemachtigden enkele gammele verlaten boten, maar door gebrek aan touwen en matrozen

en dat het getij begon te zakken, werd het vertrek uitgesteld tot de namiddag. Men kon begrijpen dat de aanwezige angst en het ongeduld bij de chefs van de émigrés enorm was. Mijn broer besloot hen uiteindelijk te helpen en droeg zich op voor getouw, voorraad, matrozen en vaartuigen te zorgen. Overgelukkig om iemand gevonden te hebben die het zich allemaal aantrok verlieten de Villaines en de anderen zich helemaal op hem. Mijn broer stuurde een afdeling van zijn compagnie in de stad met het order om bootslui op te trommelen. Binnenkort hadden we er enkelen (8). Alexander droeg mij op met de zorg om twee lange boten in orde te brengen opdat ze elk 200 man zouden kunnen vervoeren. Het is heel apart, dat een simpele kapitein, met zijn persoonlijk gezag, een bende matrozen kon optrommelen uit een stad in oorlog.

BESCHIETING

Intussen hadden de Fransen hun batterijen afgewerkt en er twee mortieren geposteed. 's Middags begonnen ze bommen te lanceren op Nieuwpoort. De eerste viel en doorboorde de herbergzaal van het stadhuis waar meerdere officieren van de Loyal Emigrant aan het eten waren. Ondertussen wilden de Fransen beletten dat er nog emigranten zouden ontsnappen en ze haastten zich om enkele stukken te verplaatsen en een howitser (obusier) op de rand van de duinen te zetten. Ze wilden beletten dat de Engelse schepen dichterbij zouden komen om de uittocht te beschermen. Ze plaatsten ook veel tirailleurs ondersteund door enkele peletons cavaleristen aan beide zijden van de havengeul. Wij konden zeer goed de opstelling van de Fransen zien en wij beschoten hen vanuit de stad en het fort. De meerderheid van de emigranten was niet op de hoogte van de aankomst van de Franse artillerie.

Noch de Hannoverse generaal, noch een officier van het garnizoen moede zich met de inscheping. Ik stuurde een sergeant naar de majoor van de genie om houtbussels, om de brug van onze schepen te bedekken: hij weigerde koudweg door te zeggen dat hij er zelf niet genoeg had voor zijn diensten in de stad. Na de capitulatie bleek een vijfde van de houtvoorraad niet gebruikt. Omstreeks drie uur, dank zij de zorgen van mijn broer, was alles in gereedheid voor een nieuwe inscheping. Mijn broer nam de leiding en verdeelde de groepen.

naar P. Van Pul

Ons vaartuig, met onze compagnie, die van jagers en veel vrijwilligers en het grootste deel van de officieren was bedoeld als de voorpost. In het tweede vaartuig moest de markies de Villaines, de ridder de Framont die zijn adjudant was, de gekwetste Pomarède en de chirurg van onze compagnie plaats nemen. De Vlaamse matrozen die weinig doorwinterd schenen werden verdeeld over drie vaartuigen. Er waren vijf Engelse matrozen in Nieuwpoort, die 's morgens aangekomen waren met de kapitein. Het toont het gevaar aan waarin wij ons bevonden, want men wou het ons niet gunnen om de vaartuigen te besturen. Het is slechts na hard aandringen en het beloven van uitvoerige geldsommen dat men ons er één wou afstaan. Bihannic regimentofficier en voordien zeekapitein gedroeg zich als matroos en nam op zich een van de boten te sturen.

DRAMATISCHE POGING

Men heeft hierboven gelezen hoe de vijand zijn voorzorgen had genomen om de uittocht te beletten.

De vaargeul die loopt vanaf Nieuwpoort is slechts een halve mijl lang en slechts middelmatig breed. Op een klein kwart mijl aan de linkerkant ligt het fort van Vierboete. Even erna maakt de vaargeul een knik. Het is ter hoogte van die bocht dat de duinen beginnen waar de Fransen hun kanonnen hadden geplaatst. De vaargeul is enigszins versmallend naar de zee toe en er is aan beide zijden een staketsel in hout waarop de Fransen posten hadden geïnstalleerd die met kruisvuur de vaartuigen onder schot hadden. Ziedaar het gevaarlijk traject dat wij moesten doortrekken om buiten gevaar te zijn.

Eens klaar, hijsten wij de zeilen en verlieten uiteindelijk de oever, waar wij hoopten nooit meer terug te keren.

Ons vaartuig vertrok slechts als tweede. Onze navigatie begon goed, maar wij volgden slechts van ver het eerste vaartuig, omwille van ons gewicht. Ter hoogte van het fort werden wij voorbijgestoken door een derde vaartuig dat ons gevolgd was. Ons vaartuig vertraagde waarbij wij niet vooruit of achteruit konden.

Wij hoorden dan een kanonnade en een fusillade op de eerste twee vaartuigen. Er was even paniek op ons vaartuig. Uiteindelijk geraakten we vooruit maar ofwel was het de angst die ons deed troebel zien ofwel was het de verwijdering die ons belette de dingen helder te zien, maar wij zouden het lot hebben gedeeld van de eerste twee vaartuigen.

Lestang sprong in een sloep en hield vol dat wij onze route moest verder zetten, voorwendend dat de eerste twee vaartuigen reeds in volle zee waren buiten gevaar. Er ontspoon zich een levendige discussie op ons schip.

De enen wilden terugkeren naar Nieuwpoort, de anderen schreeuwden dat we verder moesten. Mijn broer wou terug, en overtroefde Lestang uit de macht der gewoonte. We draaiden het vaartuig zoals we konden. Om te kunnen ontschepen zei de eerste kapitein de Najac aan mijn broer: *"Valon spring eruit wij volgen u!"*

Alexander sprong aan land en wij volgden. Onze mensen lanceerden zich door elkaar, hoe ze konden buiten het vaartuig, en wij joegen ze vooruit eens ze ontscheept waren.

Het is vanuit de hoogte op de dijk dat wij een gruwelijk spektakel aanschouwden. Uiteindelijk konden wij de twee vaartuigen onderscheiden half gezonken. We zagen de kogels in het water ketsen. Lichaamsdelen, armen, benen leken afgescheiden. De ongelukkigen waren zelf niet eens dood als ze aan de mast hingen en onmiddellijk zorgden salvo's dat ze verdwenen in de golven.

Enkelen konden ontsnappen, zwommen naar de kant waar de Fransen hen toeriepen en aanmoedigden te komen, hen belovend dat hen niets zou worden gedaan. Eens ze uit het water kwamen werden ze met bajonetten neergestoken. Ongeveer een veertigtal kon zich al zwemmend aan de kant van het Vierboetefort redden.

Wij maakten een afgewisselde salvo om de Franse jagers te verspreiden die zich in het koren (?) hadden verstopt. We zagen verscheidene emigrés die door hun geroep en hun expressieve gebaren ons van ver vroegen hen te redden. We liepen er naartoe. We waren heel verrukt er twee te kunnen redden, die op het punt stonden doorstoken te worden door twee Franse ruiters. Er waren anderen

voor ons. Wij trokken verder met meer moed dan voorzichtigheid, maar de grachten maakten een einde aan onze achtervolging, en met spijt moesten wij hen overleveren aan de beulen.

De Fransen waren gestopt met vuren op de verwoeste vaartuigen en richtten hun vuur nu op ons. De zwarte trosselaar van onze compagnie werd door een kogel dodelijk getroffen.

We oordeelden dat het nutteloos was op de dijk te blijven en dat het tijd werd ons terug te trekken. Dat deden wij uiteindelijk, onder het voortdurend beschieting door de Fransen. Ze stuurden ons verschillende salvo's van kogels die ons niet troffen omdat wij onder de bescherming liepen achter de dijk.

Wat heel merkwaardig was, dat wij vanuit de stad beschoten werden. Ik zal niet zo ondoordacht zijn te zeggen dat dit met opzet was. Ik wijt het eerder aan een verwarring.

HET EINDE ?

Eens binnen de versterking van de stad, hebben wij allen vreugdekreten uitgestoten. Ik geef toe dat dit een ogenblik van voldoening was om ontsnapt te zijn aan een groot gevaar.

We bleven in de buitenversterkingen en mijn broer ging rekenschap geven aan de Hannovergeneraal waar hij enkele naakte vrijwilligers ontmoette. De Hannover soldaten gaven hen capotes en de burgers enkele klederen. Mijn broer stelde ze in deze staat voor aan von Diepenbroick om rekenschap te geven van wat hen was overkomen en vroeg om aan de emigranten klederen te bezorgen. De generaal, in plaats van te luisteren en aandacht te schenken aan het ongeluk dat hen was overkomen, antwoordde met een misprijzende kalmte *"We zien wel"*. De Villaines en alle andere officieren waren erin geslaagd zich te redden. De ongelukkige Pomarède bezweek in grote pijn (9). We brachten de nacht door binnen de buitenste versterkingen.

De 2 juli bij het ochtendgloren ontstak een van onze kogels het vuur in de Franse caissons en deed er een dertigtal geladen bommen ontploffen. Omdat het nog schemering was, was dat een mooi spektakel dat ons flink afleidde. Het vuren van de vijand stopte tot de middag. Dan begon het opnieuw.

In de namiddag, verzamelden de officieren van het regiment onder bevel van de Villaines en hij gaf ons twee nieuwe mogelijkheden door de generaal aangeboden voor een uitweg van de emigranten.

(Hier eindigt spijtig genoeg het relaas van Pierre de Valon).

BESLUIT VAN HET BELEG

Op 4 juli installeerde de brigade Vandamme zich in Lombardsijde, Sint-Pieterskapelle en Mannekensvere. Hun vijand had zich verzet in die laatste plaats maar werden teruggeslagen door de jagers van de Kasselberg. De verdediging van de stad werd 's anderendaags bedwongen door 4 bataljons die vooruit kwamen uit Oostduinkerke: drie tussen de zee en de inundatie van Oostduinkerke (zelte) en een bij het Veurnekanaal vooral op de rechteroever tot tegen de inundatie aldaar.

Moreau besliste dat de hoofdaanval zou plaatsgrijpen aan de westelijke kant tussen de inundatie van de Vierboete en die van Oostduinkerke. Er zouden nochtans twee afleidingsmaneuvers gebeuren: een vanuit Lombardsijde en een op het Vierboetefort.

Jean Victor Marie Moreau

Een machtige batterij was opgesteld op het front van Lombardsijde op meer dan 700 toise te ver om effectief te zijn. Ze werd enkele dagen later vernietigd (10).

Verscheidene batterijen werden opgesteld op de rechteroever van de havengeul om in te beuken op het Vierboetefort en de plaats te isoleren. Eén van die batterijen moest de deuren van het Veurnesas breken en de brug die daar lag. Dank zij dit dispositief konden de Fransen zich nestelen aan de voet van het fort.

“Op 12 juli waren de loopgrachten gegraven tussen de Veurnevaart en het Vierboetefort” schrijft Vandamme, *“900 gravers hebben ze getrokken niettegenstaande een hevig vuur van de vijand. De batterijen waren vlug opgehoogd en afgewerkt. Op 17 juli vuurden alle stukken op hetzelfde ogenblik (25 aan de hoofdaanval, 2 van 12 met 4 howitsers op de Vierboete) samen met de batterijen langs de havengeul en een stuk van 16 die in Lombardsijde was gebleven. De belegerden antwoordden met hevigheid van vuur met een ontlading van gans hun artillerie, zijnde*

een hondertal vuurmonden.”

De dag ging voorbij door wederzijdse kanonnades : maar het vuren vanuit de stad veroorzaakte weinig last aan de belegeraars, daarentegen zetten de Fransen de stad in vlam rond de middag. Het klooster van de Ursulines (bedoeld Recollecten !) die een belangrijke voorraad bevatte, brandde helemaal uit. Kort daarop zwegden de kanonnen van de stad.

Om 7 uur 's avonds, kwam een koerier van generaal von Diepenbroick in het hoofdkwartier van generaal Moreau in Oostduinkerke om de capitulatie aan te vragen. *“Zonder dat de stad zelfs gesommeerd werd,”* meldde Vandamme trots. Elders wordt beschreven dat de officier vooraf vroeg *“om te mogen contact nemen met de Engelse vloot, onder voorwendsel dat met signalen belangrijke boodschappen konden worden doorgeven, die de voorwaarden van de overgave konden omschrijven.”* Maar dit werd geweigerd. De officier keerde terug om nieuwe orders van de commandant te vernemen.

Intussen ontkwamen vrouwen en kinderen van de emigranten met bootjes over de inundatie richting Ramskapelle.

Von Diepenbroick hield krijgsraad en erkende dat er geen mogelijkheid was de plaats nog langer te verdedigen en dat er geen kans meer was op hulp. Op 18 juli keerde de koerier terug om de capitulatie te bevestigen.

Het beleg had weinig slachtoffers gekost aan de belegerden, want er was geen uitval geweest (11). Het garnizoen van het Vierboetefort had zich al vlug teruggetrokken, door het nauwkeurige vuren van de tegenstander.

Volgens Robert de Beaucourt de Noortvelde *“één enkele soldaat, uit Hessen, was er gebleven en verdedigde het fort gedurende 24 uur, door af en toe eens te vuren. Het deed de belegeraars denken dat er nog altijd een garnizoen zat. Bij de overgave van het fort was men zeer verbaasd dat ze tegen één enkele man hadden gevochten.”*

Het dorp Lombardsijde werd kaalgeschoten door de Nieuwpoortse artillerie. *“Elk huis,”* zegt Vandamme, *“was doorschoten door wel 200 kogels en helemaal in ruïne. Een enkel gebouw werd gered: de kerk en achter die kerk zat een eskadron cavalerie (van het 21ste regiment), op zo'n manier, dat niettegenstaande het vuren, de vijand geen enkele man heeft gedood.”*

UITKOMST

Een decreet van de Conventie verbood ook maar één Engelse of Hannover soldaat gevangen te nemen. Generaal Moreau walgde ervan om een

wreed of absurd order uit te voeren, nam genereus de capitulatie van Diepenbroick aan. Het garnizoen verliet op 19 juli Nieuwpoort langs de Veurnse poort (Duinkerke poort), met de honneurs van de oorlog en legde haar wapens neer op de glacis en werd richting Duinkerke gestuurd.

De Franse emigranten die deel uitmaakten van het garnizoen waren formeel uitgesloten van de capitulatievoorwaarden. Hoe dan ook, generaal van Diepenbroick, ontroerd door medelijden, probeerde hen nog te redden: toen de republikeinse autoriteiten hem hun uitlevering vroegen, loog hij beslist, of er nog waren binnen de troepen onder zijn bevel. Een zeker aantal verborg zich met Hessens of Hannover uniform, anderen namen boerenklederen, knipten hun haren of probeerden zich te redden doorheen de inundatie of verborgen zich in verlaten hoeven.

Diepenbroick Infantry Uniform Plate

Maar twee bataljons lichte infanterie, hoofdzakelijk met Belgen die de streek goed kenden, hadden bevel gekregen om een omsingeling te maken rond de overstroming "om hun front zo breed mogelijk te maken," zei Vandamme, "op zo'n manier dat door een voortdurende patrouille niemand aan hun toezicht kon ontsnappen."

EXECUTIES

Toen de Fransen Nieuwpoort binnenkwamen, "had de infanterie bevel gekregen op een lijn te marcheren en zo de inundatie helemaal te omsluiten en zelfs per boot door te dringen op zelf onspeurbare plaatsen. Deze werkwijze had groot effect en men verzamelde wel 160 emigranten, die volgens de wetten van de republiek nog dezelfde dag werden gefusilleerd, nadat men vooreerst hun identiteit had gecontroleerd."

Vandamme heeft altijd bewijs geleverd van een zeer wrede intolerantie tegenover de emigranten, bijvoorbeeld in Meneen waar hij zonder

medelijden gekwetste Loyale Emigranten heeft terechtgesteld tijdens de sortie van 30 april 1794. Het lijkt erop dat hij het bevel heeft gegeven voor de executie te Nieuwpoort (12).

Moreau, meer menselijk, probeerde er zoveel mogelijk te redden, maar de orders van de republikeinse volksvertegenwoordigers in het leger waren rigoureuus, zoals Kléber zei "ze doden na de strijd".

Elders lezen we dat na de capitulatie van Nieuwpoort "de commissarissen van de Conventie, die vergaderd waren te Brussel, hen beschuldigden om het vaderland te hebben verraden door het leven te sparen van 2000 vijanden die de wapens hadden neergelegd". Moreau excuseerde zich door te zeggen dat hij dat decreet nog niet had op het moment van de capitulatie. Maar zonder de bescherming van conventionelen zoals Richard en Lacoste, had hij wellicht zijn loyaal gedrag betaald met zijn hoofd.

Kapitein François schreef, in zijn journaal, op datum 19 juli 1794: "Nieuwpoort capituleerde na twee dagen belegering. Generaal Moreau redde 200 emigranten van de dood, verstopt in de stad en afgelegd hoeven. Hij ondervond daardoor enkele problemen nadien".

De gevangenen werden op 20 juli in een kolonne geleid, aan de Oostendse poort, de gekwetsten op brancards. Nadat ze de Palingbrug waren overgestoken werden ze op een lijn gezet met hun rug naar de duinen en genadeloos gefusilleerd. Men heeft er zo 200 terechtgesteld waaronder de luitenant kolonel de Villaines, vier kapiteins en 7 luitenanten.

Rybens heeft het over een passage waarbij 14 gevangenen 's morgens tot het huis van Frans de Brauwere geleid werden, waar generaal Vandamme logeerde. Ze werden tot de Palingbrug geleid, gefusilleerd en naakt ontkleed. Om tien uur nog eens twintig. Rond de middag nog eens twintig, maar dan tot de kaai gebracht en tegen de vesten terechtgesteld.

De verantwoordelijkheid voor dit massacre werd door een Brits historicus Fortescue toegeschreven aan de ministers en de volksvertegenwoordiging. Toen de hertog van York zich terugplooidde op Antwerpen, vroeg hij orders aan de staatssecretaris Dundas omtrent de evacuatie van Nieuwpoort. Hij stelde dat, als men de bedoeling had het offensief te hernemen in Vlaanderen, dan zou het zeer nuttig zijn Nieuwpoort als vooruitgeschoven basis te bewaren, maar hij specificeerde dat "het garnizoen dat 500 Franse emigranten omvatte om humanitaire redenen niet mocht bloot-

gesteld worden bij het risico van capitulatie."

Maar vooraleer deze brief ontvangen te hebben had Dundas op 3 juli reeds een brief gestuurd aan generaal von Diepenbroick om hem te beloven dat er boten zouden worden gestuurd om het garnizoen te evacueren maar hij voegde erbij *"dat de regering een groot belang hechtte aan het handhaven van de stad."*

Nieuwpoort werd dus verdedigd. Na de capitulatie en de massacre was er een opstoot van verontwaardiging. De publieke opinie beschuldigde de hertog van York van verwaarloosd te hebben om Nieuwpoort te ontzetten, toen het nog tijd was. De Duitse auteurs en journalisten herhaalden die beschuldiging. *"Het was natuurlijk wenselijk geweest,"* schreef Fortescue, *"dat de hertog minstens respect opbracht voor de orders van Dundas in plaats van het garnizoen te doen terugtrekken zonder consultatie, want dan had hij een blaam opgelopen vanwege de regering."*

Hoeveel emigranten zijn kunnen ontsnappen uit Nieuwpoort? Luitenant Fontane gaf het getal 18. Vrijwilliger Jean Bernard du Fossey verklaarde dat hij gekwetst werd in Nieuwpoort en buiten hem slechts 17 het overleefd hebben. Bittard des Portes schreef: *"Op 400 emigranten van het 2de bataljon, hebben nauwelijks 50 de inname van de stad overleefd."*

Onder hen bevonden zich de beide broers de Valon. Hoe zijn zij kunnen ontkomen? De zaak blijft mysterieus. Op 20 juli schreef de moeder: *"Men zegt dat een deel van de Loyale Emigranten Nieuwpoort gebleven zijn."*

Op 22 juli schrijft ze: *"Vanavond heb ik een brief gekregen van Louis gepost in Antwerpen de 17e, dat Alexander en Pierre het goed stellen en dat ze in Vlissingen zijn en dat men ze vanavond verwacht in Antwerpen."*

Van haar nicht verneemt ze de omstandigheden. Ze zouden vertrokken zijn de 16 juli 's avonds om 10u per boot doorheen de inundatie.

Op 8 augustus 1794 schrijft de moeder dat ze verneemt dat haar zonen, verkleed, doorheen de Ardennen zijn kunnen ontkomen op weg naar het hoofdkwartier in Coburg!

red. G. Demerre

Bronnen:

LOYAL-EMIGRANT ET LE SIÈGE DE NIEUPOORT (juillet 1794) Carnets de la Fourragère, décembre 1955, nr. 8, 11ième série p. 542-572, Vicomte Robert Grouvel.

Jan Baptist Rybens, in het hs. Beschrijving der

stad ende haven van Nieuwpoort in het graefschap Vlaenderen ... 1770-1816.

Jean François Aime, comte Dejean (1749-1824), Relations des principaux sièges par les armées françaises de 1792 à 1806, Paris, 1806, p. 436-452.

Vicomte Robert Grouvel

Jean François Aime, comte Dejean

Charles-Théodore Beauvais (1772-1830), Victoires, conquêtes, désastres, revers et guerres civiles des Français, de 1792 à 1815, 1817-1830, Paris.

Enkele personages:

Alexandre-Charles-Louis de Valon du Boucheron comte d'Ambrugeac (1768-1843)

Claude-Louis comte de La Châtre-Nançay (1745-1824)

Frédéric-August, duc d'York et d'Albany, comte d'Ulster (1763-1827)

Dominique-Joseph-René Vandamme, comte d'Unsebourg, divisiegeneraal (1770-1830)

Louis-Alexandre-Marie de Valon du Boucheron d'Ambrugeac (1771-1844)

François-Sébastien-Charles-Joseph de Croix de Drumez, comte de Clerfayt, Oostenrijks veldmaarschalk

Etienne-Jacques-Joseph-Alexandre Macdonald, duc de Tarente, maréchal de France (1765-1840)

Francis Rawdon, comte de Moira, markies van Hastings, Engels generaal (1754-1826)

August-Ludwig von Diepenbroick, Braunschweig

generaal (Hannover) had bevel over Infanterieregiment 10 A vanaf 1791-1796 (sic) en 11 A 1795-1802 (tot mrt 1796 krijgsgevangen in Amiens)

Alexandre Macdonald, graaf van Tarente, maarschalk van Frankrijk

Guillaume de Combes, vicomte de Miremont (1768-1834)

Jean François Aimé, comte Dejean, (1749-1824) geniecommandant in het noordelijk leger. Divisiegeneraal en minister

Onder de slachtoffers:

Pierre-Dominique-Laurent-Louis-Arnoud, chevalier de l'Estang d'Ypres (1765-1794+19juli)

Etienne-Philippe, markies de Villaines (1740-1794+19 juli)

Alexandre Borie de Pomarède (1761-1794+19 juli)

Joseph-Ignace de Framont de La Fajole

Joseph-Ignace de Framont de La Fajole (1761-1794+18 juli)

Claude-Marie-Thomas Le Bihannic de Quiquerneau (1759-1794+18 juli)

Marc-Antoine de Gineste, chevalier de Najac (1752-1794+18 juli)

DUIDING

Een niet goed geïnformeerde lezer kan moeilijk wegwijs geraken binnen deze verwarde episode voor Nieuwpoort. De revolutionaire toestand in Frankrijk, had nagenoeg de omringende rest van

Europa in het geweer geroepen samen mét de Franse émigranten. De revolutionairen hadden deze, dikwijls koningsgezinde émigranten reeds gevangen gezet, bedreigd, onteigend ... of op de vlucht gejaagd (1792).

Toen ze wisten dat er tégen hen een veelheid van legerformaties klaar werden gevormd in het buitenland, braken zij zelf buiten hun grenzen. Onze gewesten waren weer, zoals reeds anderhalve eeuw lang, het slachtoffer van de Franse agressie.

Na een korte onderbreking waren wij terug onder het Oostenrijkse gezag (1791) maar met veelvuldig Duitse huurlingen als verdedigers. Omdat het koningshuis van Engeland (George III), uit het huis van Hannover kwam, vormden zij ook met Duitse huurlingen én Loyale Emmigranten uit Frankrijk de verdediging van Nieuwpoort.

Let wel : de echte Engelse troepen stonden paraat, maar met reserve, om zich te volle in de strijd te werpen !! **Dat is verder in de geschiedenis nog een paar keer gebeurd ...**

Na afloop van het beleg was het bevel : Franse emigranten terechtstellen en andere militairen vrijuit laten gaan. Enkel kopstukken, zoals generaal Diepenbroick, waren nog een losprijs waard !

NOG INFORMATIE

Hier volgt uitbreiding bij de aangeduide nummers in de tekst :

1. Dat waren de gevluchte broers van de onfortuinlijke koning Louis XVI : Louis Stanislas comte d'Artois en Charles Philipp comte de Provence, respectievelijk de latere koningen Louis XVIII en Charles X.

2. De Oostenrijkse keizerlijke generaal had de hulp van Engelse cavalerie moeten ontberen. Zijn soldaten trokken zich terug naar Oostende alwaar men hen de haren had laten afsnijden (J.B. Rybens).

3. Generaal Vandamme schreef daarover in zijn campagneverslag: *"Op 12 Messidor (30 juni)...een deel van onze troepen marcheerde op Oostende, waar de vijand de plaats had verlaten en er slechts een kleine groep had achtergelaten die ingescheept was toen wij naderden. Wij troffen er munitie, artilleriestukken en vooral veel schoenen aan ..."*

4. Vandamme zou verklaren: *"Nieuwpoort werd verdedigd door 1800 Hannoveraars, 400 émigranten en 50 Hessense gendarmen."*

5. Dat wordt betwist. Vandamme schrijft daarover: *"Zij die zich probeerden te redden lieten er in de stad nog 200 achter, vooral nobelen en chefs."* Een vrijwilliger van de Loyale Emigranten zegt daarentegen: *"Er was in de haven slechts één binnenschip*

(bilander) die een compagnie kon evacueren, maar er werd unaniem gekozen, om dat aan de veteranen te gunnen.

6. Daarover schreef Vandamme dat zijn divisie op 1 juli bij Middelkerke kampeerde en de lichte infanterie in Slijpe en Middelkerke het garnizoen in de gaten hield. Hij liet vier liniebataljons en een lichte infanterie vertrekken om langs Diksmuide en Veurne de brigade Gougenot te versterken, die Nieuwpoort blokkeerde aan de kant van Oostduinkerke tussen het Veurnekanaal rechts en de zee links.

7. Hoe zag Vandamme het? *“De 14 Messidor (2 juli) verplaatste de brigade zich en kwam kamperen voor het dorp Westende, links tegen het kanaal en rechts tegen de zee. De vijand had Nieuwendamme verlaten en dat fort werd bezet door een bataljon lichte infanterie, dat zich links uitstrekke tot tegen Sint-Joris en de overstroming. Een escadron cavalerie van het 21e regiment werd opgesteld in het dorp Lombardsijde, achter de kerk...”*

8. J.B. Rybens weet te melden dat er een boot bij was van Jw. Jacoba Reinnaert en van P. Reuben.

9. Vandammes verslag was even anders. *“De 15 messidor (3 juli) [het moest de 6e zijn] voeren 3 vaartuigen uit met émigrés geladen om het Engelse eskader te vervoegen dat opgehouden was voor de haven en regelmatig vuurde op de Franse troepen die ze konden ontwaren aan de kust. De emigranten op de boten voeren met veel moed en de vijand die deze onderneming wou bevoordelen deed een uitval langs de haven en een hevig vuur van rond het Vierboetefort. Al die voorzorgen waren nutteloos. De verwittigde Franse troepen verenigden hun krachten aan beide zijden van de havenmond en richtten een hevig vuur op de drie vaartuigen met emigranten die grote verliezen leden. De artillerie rekende met ze af, geen enkele ontsnapte (sic). Ze werden allen gevangen of gedood eens ze aan land kwamen. Er konden in die drie schepen 200 emigranten zitten van het legioen La Châtre ...”*

Commandant Dejean schrijft specifieker. *“De 18 Messidor (en niet de 15e : het incident had dus plaats op 6 juli 1794) voer 's morgens een binnenschip uit Nieuwpoort om de Britse vloot te vervoegen op de kust. De emigranten aan boord hebben het vuur van onze tirailleurs getrotseerd en zij hebben het beantwoord. 's Avonds, drie andere schepen beladen met emigranten hebben een sortie geprobeerd, maar vruchteloos door het vuur van een howitser en een licht stuk geschut. Bijna allen zijn gedood of verdronken ... 200 in aantal.”*

10. J.B. Rybens geeft uitleg: Vanaf de leperpoort (Noordpoort) hadden de kanonnen de hoeve van

J. Boudeloot beschoten zodat de kruivoorraad van de Fransen in de lucht ging. Sindsdien werd de stad vanuit die richting Lombardsijde niet meer beschoten.

11. Dejean vertelt nochtans dat er een uitval was geweest in de richting Schoorbakke op 24 Messidor (12 juli) om wat vee uit het kanton te recupereren. De Fransen zouden die teruggedreven hebben binnen de versterking (sic). Dejean moest nog toegeven dat de belegeraars veel moeilijkheden te overwinnen hadden tijdens het beleg. Men moest de bekleding van de loopgrachten (saucissons) in het fijne zand gegraven, verstevigen met houtbussels. Het brakke en ondrinkbare water van de inundatie vormde een bedreiging voor de soldaten. Men vond wel drinkbaar water uit putten in de duinen, maar men moest er wat azijn aan toevoegen. Daarbij werden ze gehinderd door de Britse vloot die niet alleen hevig, maar ook zeer precies vuurde.

12. *“Als ik het geluk heb emigranten te vangen,”* schreef Vandamme aan de Conventie vanuit Veurne de 1ste Brumaire jaar III (22 oktober 1794), *“doe ik geen moeite opdat een militaire commissie zou kunnen oordelen : hun proces wordt terplaatse voltrokken. Mijn sabel en mijn pistolen doen hun werk !”*

Haven

BRUGGEN OVER DE IJZER TE NIEUWPOORTBAD, EEN VLOEK OF EEN ZEGEN ?

Onlangs liet het stadsbestuur van Nieuwpoort weten dat het de intentie had om in de havenkom een voetgangersbrug te bouwen over de IJzer, dit ten einde het toeristisch verkeer tussen de linker- en rechteroever met de Jachthaven, aanzienlijk te verbeteren.

Een mooi initiatief waar de bevolking duidelijk achter staat.

Maar deze aankondiging was voor ons de aanleiding om eens in het verleden te gaan grasduinen over de aanleg van bruggen over de IJzer, want we hadden kennis van het feit dat dergelijke initiatieven niet altijd met hetzelfde enthousiasme werden onthaald te Nieuwpoort...

Zo belanden we bij een eerste poging in ... 1899 !

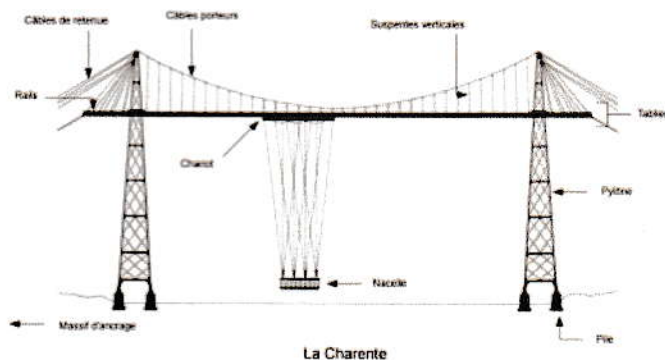
1. De “pont transbordeur” van Nieuwpoort-bad

We lezen in het boekje “Histoire de Nieuport” deel I – van Robert de Beaucourt de Noortvelde - dat er in 1899 sprake was van de aanleg van een “lift” of “transbordeur” die de IJzer zou overbruggen. De inplanting hiervan lag evenwel nog niet vast. Het zou

“ergens rond de vuurtoren/golfclub” gelegen zijn.

Het was een spectaculair ontwerp van de Franse ingenieur Ferdinand Anodin (1845-1924) . Het bestond uit een constructie met twee hoge pylonen die aan beide oevers zouden worden opgetrokken. De vijftig meter hoge metalen constructies worden met elkaar verbonden door een soort hangbrug met rails. Daaraan zou een soort cabine (of transbordeur) hangen die in staat zou moeten zijn zowel voetgangers als voertuigen van de ene oever naar de andere te brengen. De transbordeur zou via een elektrische tractie aangedreven worden. De ontwerper vestigt tevens de aandacht op het feit dat door de hoogte van de pylonen de scheepsvaart geenszins zou worden gehinderd, ook niet voor de grootste zeilschepen.

De voordelen van deze “lift” zijn volgens de ontwerper evident : veiligheid en snelheid van de overtocht, comfort, onafhankelijk van hoog of laag water, onafhankelijk van het weer, gemakkelijke toegang en uitgang. En ... er waren twee categoriën voor de gebruikers : eerste en tweede klasse!

(foto : Wikipedia)

Ter informatie melden we dat ook Antwerpen interesse had in een identiek project van dezelfde ontwerper in dezelfde periode.

Schijnbaar zijn er thans nog acht “transbordeurs” in werking in Frankrijk , al zijn enkele erkend als historisch monument en doen enkele dienst als toeristische attractie .

Maar nu even terug naar onze lift.

Enthousiasme alom in Nieuwpoort-Bad (toen evenwel Oostduinkerke!). Tandengeknars in Nieuwpoort-Stad.

Immers Mr Crombez zou bereid zijn 400.000 franken als eigen participatie in het project te steken omdat hierdoor Nieuwpoort-Bad beter zou verbonden worden als link tussen Oostende en Duinkerke,

temeer dat er ook sprake was van de aanleg van een elektrische tramlijn naar deze beide plaatsen! En als toemaatje wordt er bijverteld dat het stadsbestuur van Nieuwpoort zich niet druk hoeft te maken over deze kwestie, temeer dat alles zich afspeelt buiten haar grondgebied !

Maar ook Nieuwpoort had zijn verdedigers.

Zowel de heren volksvertegenwoordigers Despot als M. Visart verklaren de bouw van deze “pont transbordeur” als “désastreux” voor Nieuwpoort omdat dan het toeristische verkeer de stad links zou laten liggen .Dit project zou de economische dood voor Nieuwpoort-Stad betekenen en dat op een moment dat het toerisme het stadje nieuw leven inblaast ! Ook gaat het niet op dat een particulier zich zou mengen met geld en invloed in een officieel project dat de Staat zou uitvoeren.

Een journalist van de “Carillon d’Ostende” suggereert het volgende als oplossing van de discussie : dat Nieuwpoort zelf een brug bouwt ter hoogte van de Palingbrug en dat Nieuwpoort-Bad haar transbordeur krijgt !

De bouw van de transbordeur zou evenwel een stille dood sterven : de mobiliteit wordt steeds groter, het voertuigenpark groeit aan en de behoefte aan het voorgestelde systeem wordt eigenlijk overbodig...

2. Een viaduct over de havengeul ...

Maar ...wie denkt dat alles peis en vree wordt voor de stad heeft het verkeerd voor.

Te meer dat de sfeer tussen Nieuwpoort en Oostduinkerke al sinds jaren verziekt wordt door de hangende kwestie van de grenswijziging van Nieuwpoort-Bad.

In 1934 doet zich opnieuw een ideaal moment voor om de strijdlijn op te graven : er bestaat een behoefte om de Koninklijke Baan die in aanleg is tot Westende , te verlengen om aldus de ontsluiting van de Westkust mogelijk te maken en de badplaatsen te verbinden met le Nord (Fr) enerzijds en Nederland anderzijds.

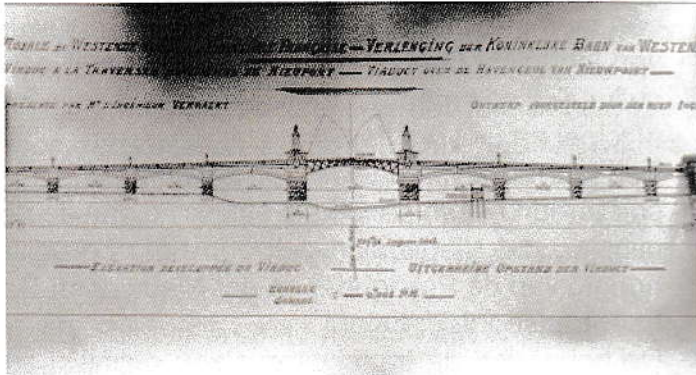
Bijkomend punt van discussie is dat het project van de brug gezien moet worden in het kader van het dispuut dat bestaat tussen beide gemeenten om het ... Koning Albert-monument op hun grondgebied te krijgen ! Immers de nieuwe geplande brug zou men de “Albert I –brug” noemen en de inplanting van het nieuw op te richten gedenkteken voor Albert zou ingeplant worden ter hoogte van het huidige Loodswezen, tzt. aan het uiteinde van het Westelijk front !

Alzo heeft burgemeester Brassine van Oostduin-

kerke , samen met het Comité tot Verdediging van de Westkustgemeenten en de gemeentebesturen van Koksijde en De Panne , een ontwerp laten maken voor de aanleg van een brug die de beide oevers van de IJzer zou verbinden vanaf de Oesterput in Nieuwpoort-Bad.

Ingenieur Verraert, ingenieur van de stad Oostende, heeft aldus een ontwerp opgemaakt dat gebaseerd is op de suggesties van de drie Westkustgemeenten.

Bekijken we het ontwerp even van naderbij:

(foto : copyright Freddy Beun)

Het voorziet aldus in de verlenging van de Koninklijke Baan die momenteel ligt ter hoogte van de rand van de Golf van Lombartzijde. De helling zou 2 cm per meter bedragen tot ongeveer de hoogte 21.00 boven het zeropunt van Oostende (niveau van het laag water) . De brug zou het eigenlijke kanaal -met een bevaarbare breedte van 50 m - overschrijden door middel van het type bascule -brug met twee delen (zie de Tower Bridge in Londen en de brug over de Amstel in Amsterdam) en zou aan de andere zijde ter hoogte van de Voie Auguste dalen met een helling van eveneens 2 cm per meter.

Enkele bijkomende informatie dient nog aan het project toegevoegd : hoe hoog moet het mobile bruggedeelte zijn boven het water ? Het hoogste waterpeil ooit gemeten te Nieuwpoort bedraagt +6,85 m boven zero. Rekening houdend met de deining wordt uitgegaan van het standpunt dat + 7,50 m boven zero het maximum is dat het water kan bereiken. En dat is ten andere zeer uitzonderlijk. Volgens ingewonnen inlichtingen is de maximum masthoogte van de vissersboten die de haven aandoen, 12,00 meter. Aldus moet de hoogte van het mobile bruggedeelte aldus 19,50 m bedragen (7,5+12,00) en dat betekent dat de doortocht van de vissersboten mogelijk blijft zonder het mobiele gedeelte van de brug te moeten openen.

In werkelijkheid bedraagt de waterpeil zelden of nooit de +7,50 m zodat ook de kleine cargoschepen vrij in en uit de haven zullen kunnen varen zonder de brug te moeten openen.

Ten andere, dit type van brug is zeer gemakkelijk handelbaar, tzt. ze worden gemakkelijk geopend en gesloten. Dit betekent dat de voorgestelde brug op geen enkele manier de uitbating van de vissers- of handelshaven benadelen.

Tenslotte zijn er critici die menen dat de plezierjachten zouden belemmerd worden door de nabijheid van de dragende palen in het water. De aandacht wordt getrokken op het feit dat deze palen ingeplant zijn op 1100 m van de staketselhoofden . Ter vergelijking verwijzen we naar Oostende waar de toegang tot de oude vlotkommen via een sluis op analoge manier verloopt als hier voorgesteld en dat de nieuwe vissershaven zich op slechts 750 m bevindt van de staketselhoofden aldaar.

En hoe zal de brug er dan definitief uitzien ?

De totaliteit van de brug zal een lengte hebben van 759,98 m of vanaf het midden van de ophaalbrug aan weerszijden 379,99m . Het centraal gedeelte heeft dus een overbrugging van 50 m. Er naast komen aan weerszijden telkens arcades van 36,86 m of 40,00 m breedte, met op de oevers metselwerk als ondersteuning.

De eigenlijke verkeersweg is 15 m breed die aldus de permanente toegang moet mogelijk maken voor voetgangers, auto's en de tram (zij dit in eenrichtingsverkeer)

Dit alles kan binnen een zeer korte termijn gerealiseerd worden en de aanleg van deze "missing link" van de Koninklijke Baan zal de economische ontwikkeling van de Westkust badplaatsen helpen verwezenlijken !

Overigens, deze noodzakelijke werken hebben niet alleen een lokaal maar ook nationaal belang ! En wie zorgt voor de nodige terreinen ?

Mr Crombez is bereid de nodige gronden gratis af te staan aan Oostduinkerke voor de constructie van het project !

Natuurlijk bleef Nieuwpoort niet stil zitten. Opnieuw verzet de gemeenteraad zich tegen het project en worden de afgevaardigden in de Provincieraad en in Brussel ingeschakeld.

Alles wordt opnieuw verwerkt in de strijd rond de grenswijziging. Nieuwpoort gaat opnieuw in de tegenaanval en wil de definitieve afstand van Nieuwpoort-Bad bekomen tegenover Oostduinkerke.

Het feit evenwel dat burgemeester Brassine in het bewuste gedeelte woont, maakt de wijziging onmogelijk.

En dan komt de oorlog...

Zo ziet men, bruggen verenigen niet altijd, maar kunnen ook verdelen !

Freddy Beun

Bibliografie :

1. Histoire de Nieuport – deel I – R.de Beaucourt de Noortvelde – 1909
2. La Panne-Plage – dagblad van 14/28 oktober 1934
3. Wikipedia (voor pont-transbordeur)
4. Plannen van het viaduct over de havengeul (eigen documentatie)

Maria Vlamijnck

1917-1993

Ze werd tijdens de oorlog in Sheffield geboren, want haar ouders hadden er een onderkomen gezocht. Ze bracht haar jeugd jaren door te Nieuwpoort vanaf 1921 tot ze te Brussel kantoorwerk deed vanaf 1946. In 1978 kwam ze in Koksijde wonen. Die gemeente heeft een straat naar haar benoemd.

Met Nieuwpoort had ze een speciale band, wat zijn neerslag vond via diverse prozawerken: Vierboete, 1963 ; Het beleg van Nieuwpoort, 1977 ; De Slag bij Nieuwpoort in 1600, 1981 ; Nieuwpoortse schilders, 1989.

In 1990 schreef er een imposante bibliografie over Nieuwpoort, met aanvulling in 1991.

Ze was zeer goed bevriend met Marie-Josée Keukelinck (Mevrouw Moortgat 1917-2005) : beiden in Engeland geboren en geestesverwanten, literatuurminnend en even erudiet.

Met historiserende auteurs moet men soms voorzichtig zijn, want hun verbeelding maakt soms

vreemde kronkels ... naar analogie van wat ze ergens óók gelezen hebben !

Op een keer vroeg ze zich af of er in Nieuwpoort soms geen Joodse begraafplaats was geweest. Belezen zoals ze was had ze een spoor gevonden van "A Jewish Cemetery at Newport" van Henry Longfellow (1807-1882). Ik kreeg meteen de boodschap van mevrouw Marie-José ... of daar een spoor van zou terug te vinden zijn ...

How strange it seems! These Hebrews in their graves,

Close by the street of this fair seaport town,
Silent beside the never-silent waves,
At rest in all this moving up and down!

Maar dit sloeg op Newport in Rhode Island (USA) waar heel vroeg (in 1658) Joden kwamen wonen en verdraagzaamheid genoten die ze in Europa moesten ontberen ! En overigens was dichter Longfellow voor Vlaanderen geen onbekende. Hij trad zelfs in correspondentie met onze Guido Gezelle (1830-1899) toen die "The Song of Hiawatha" aan het hertalen was !

Vroegt ge mij van waar ze komen,
al die zeiselen en legenden,
met den geur daarom van 't houtland,
met den doom daarop der weiden,
met den wentelrook der wigwams,
met 't geraas der wilde wateren,
met dat her- en wedergalmen
van den slagwoorde en den rijmklanke,
als of 't donderde in de bergen?

En bovendien, we tellen meer dan twee dozijn Newports in de wereld, waarvan 18 alleen reeds in de USA, 7 in de UK en 2 in Ierland.

Wat die historiserende auteurs betreft die zich laten meeslepen ... In "Oorlog en Terpentijn" schrijft iemand als de veel geprezen Stefan Hertmans, dat Hitler gevochten heeft in de Slag aan de IJzer !!

Toen twee voormalige leraars van het College te Nieuwpoort, Rudi Siffer en Toon Hillewaere, op interview trokken naar Ernest Claes (1885-1968) voor een literaire activiteit te Nieuwpoort, wilden ze o.m. weten of de geschiedenis van "Charelke Dop" uit het leven gegrepen was van de auteur !?

Ze kregen daar een uitbrander. "Dat mag je aan een auteur nooit vragen. Een schrijver heeft de vrijheid om zijn verhaal uit te spinnen ... omwille van

de mooie letteren !”

Met dat interview en een uitnodiging aan de ploeg uit de toenmalige TV “*Hier spreekt men Nederlands*” maakten Rudi en Toon een memorabele “Taalactiviteit” in het kader van het Davidsfonds, toen nog in de zaal van de Halle te Nieuwpoort.

Wij schrijven 1964 ! Temidden van een reeks taal-spelletjes en woordpresentaties kwam het trio van TV de zaal binnen. Professor Joost Florquin, Fons Fraeters en Annie Van Avermaet vonden het een uitdaging ... want Rudi en Toon hadden in hun verzoek zo iets geschreven als “Het zal waarschijnlijk niet kunnen dat u op onze uitnodiging ingaat ...” *waarop prof. Florquin meteen van wal stak in zijn inleiding : “Zo iets lieten we niet over zijn kant gaan !!”*

Coutumes

8 juni 1465

De magistraten van Nieuwpoort schrijven de hertog aan :

“... que depuis nagaires la ville ait soustenu et supporté plusieurs grandes pertes, tant au moyen de ce que en lannee derrenierement passée par la force des grands vens et tempestes qui ont regné, le crane ait esté abatu et rompu, et les dicques dicelle ville par les grandes inondations deaus qui furent environ la feste de Toussains aussi dernierement passée, ont aussi esté rompues ...”

De hertog van Bourgondië is Karel de Stoute (1433-1477).

Rond de tijd van Allerheiligen van 1464 waren de stormen verantwoordelijk voor dijkbreuken aan de haven van Nieuwpoort, het omverwaaien en beschadigen van de kaikraan.

De nieuwe grote kraan op de kaai was besteld bij Pieter van Reninghe in 1423. Die is duidelijk te zien op het schilderij uit het patrimonium van Nieuwpoort, toegeschreven aan Lanceloot Blondeel.

Intussen vragen ze ook :

“ de faire réparer et refaire tout a neuf la porte appellée la Noortpoort avec le caye dicelle ville, qui sont si vielz et usez quilz ne vaillent plus comme riens.”

Die Noordpoort heeft allerlei namen gekregen : leperpoort (over de leperlee/IJzer) of ook Oostendse poort ... nu waar de oprit van de Langebrug begint.

De hertog heeft begrip voor dit verzoek, en staat toe met een oktrooi dat ze een loterij mogen inrichten voor drie jaar met een geldbedrag van 100 lb groot, voor elk van die jaren. Dit zou nu 62 500 euro waard zijn.

Bij de Blijde Inkomst van de hertog, een beetje de officiële aanstelling als graaf van Vlaanderen, op 26 oktober 1470 bood de magistraat van Nieuwpoort “*une neifz d’argent pesant seize marcs de Troyes et trois onces aloi*” aan.

Het was besteld bij edelsmid Wouter Brodeloos uit Brugge voor 335 lb pars. Nu 17 500 euro waard !

Burgemeester Pierre Keutaert, schepen Jean Teghelare en pensionaris Jacques Ghizelins kweten zich van die taak. Het zilveren tafelschip woog net geen 4 kilogram !

Een marc de Troyes was toen een 1/2 pond gewicht (244 g) en een ons was 30 g.

“*Coutumes de la ville et du port de Nieuport*” uitg. L. Gilliodts-Van Severen, 1901, p. 19.

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a P. Deswartelaan 69-102

8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

